

Kedves Erasmus-tagok, barátaink és támogatóink, meghívunk benneteket a következő nyilvános rendezvényünkre:

Szerdán, 2012. február 29-én, 19-órakor a Bruder Klaus Kirche nagytermében, Stuttgart, Albert-Schäffle-Str. 30.

Az előadás címe: „Magyarnak lenni a megváltozott időben: a Trianon utáni magyar életérzés költője-e Reményik Sándor?”

Előadó: Prof. Dr. Ódor László a Stuttgarti Magyar Kultúrintézet Igazgatója

Rövid életrajz, háttér: Született 1945-ben, a háború miatt Budapesten – amúgy egy kicsi balatoni-felvidéki falu, Mencshely a szellemi szülőhelye. Édesapja jogász (viszontagságos élettél), édesanyja tanárnő. Általános iskola: Budapest, Ürömi utca (ma Mansfeld Péterrel elnevezve, aki ott volt diák), gimnázium: II. Rákóczi Ferenc Gimnázium, Budán – a régi érseki-katolikus gimnázium, kitűnő tanári gárdával. Érettségi: 1963.

A budapesti ELTE-n végzett 1968-ban magyar-német szakon. Kiadói, tolmács, irodai munka után: lektor a „kelet”-berlini Humboldt-Egyetemen, majd 1978-tól a budapesti Corvinus Egyetem tanára. Emellett tanított mellette számos magyar és német nyelvterületi (Passau, Fribourg) egyetemen. Négy évig a budapesti Fasori Gimnázium igazgatója is volt.

1989-től: a Magyar demokrata Forum „Auslands-sprecher”-e, **1990-94:** a Magyar Köztársaság svájci nagykövete. Három disszertációjának címe: 1973 („kisdoktori”): A romániai magyar irodalom és Reményik Sándor pályája. 1986 („kandidátusi”): Az induló Nyugat-mozgalom német kapcsolatai, 2003 (habilitáció): A multikulturális Svájc.

Felesége (Teleki Katalin) kutató vegyészmérnök, három fia: lelkes, diplomata (jelenleg külügyi h. államtitkár), ügyvéd. Egy unokája van.

12 nyelvészeti, irodalmi, társadalom-tudományi - könyvet írt.

2011. május 1. óta a stuttgarti Magyar Kulturális Intézet igazgatója.

Az előadás szerkezete: A február 29-i előadás Reményik Sándor két jellemző alkotói szakasza kapcsán (a Végvári-korszak és a „Korszerűtlen versek” időszaka s a köztük ékelődő „Eredj, ha tudsz” vers elemzésével) arról indít – remélhetőleg termékeny, pozitív hangvételű vitát -, hogyan lehetett „jó magyar” az igaz ember a XX. század próbáló körülményei között – s hogy mindebből milyen tanulságokat vonhat le, s milyen pozitív mintákat követhet az ember a XXI. század európai integrációjában.

Előrejelzés

1. **Szerdán, 2012. április 25-én 19-órakor**, a Bruder Klaus Kirche nagytermében, Stuttgart, Albert-Schäffle-Str. 30.

Dr Ritter Lajos, Árok Ferenc közreműködésével: Teológiai továbbképző kísérelt az irodalom nyelvén – Szentgály Kata költészete.

Részletes meghívó még következik. Ez az előrejelzés csak arra szolgál, hogy a rendezvény időben betervezhető legyen számotokra.

2. Az ERAK **2012. május 19-én, szombaton** egynapos **kirándulást tervez Baselba**. Jelentkezni, érdeklődni lehet, a Stuttgarti Magyar Katolikus Egyházközség titkárságán Tel.: 0711/2369190

Ódor László, Prof. bevezetője az Erasmus-Akadémia 2012. febr. 29-i előadásához:

"Magyarnak lenni a megváltozott időben: a Trianon utáni magyar életérzés költője-e Reményik Sándor?"

"Tudni is kell jól szeretni, tudni bölcsen a hazát"

Reményik Sándor pályája, a kezdet szenvedélye és a vég józansága között

Fogalomtisztázás, korrajz

1.

Kultúrák közösségében élő hallgatóságomnak nem kell hangsúlyoznom azt az összefüggésrendi kettősséget, melyben anyanyelvi közegükből kiszakadt emberek élnek. A kétnyelvűség-kétkultúráság lehet kényszer s lehet vállalt állapot is. Amelyben Önök itt, Németországban élnek, nyilván vállalt kettősség, hiszen német nyelvű környezetben magyarul hallják s óhajtják hallani, amit témámról az elkövetkező fél órában mondok, wobei – ich weiss es wohl – ohne Weiteres könnten wir uns in der einen Sprache, in der Sprache Ihres hiesigen Seins, also Deutsch verständigen. Aber wir wollen das nicht, magyarul akarunk beszélni, s olyan kérdésről éppen, a „másik” világukban, a másik világuk nyelvében, a németben zavart és zavaros fogalom. Nem egyöntetű a jelentése s a társadalmi beágyazottsága sem – hogy nemzetközi szóval mondjam – ambivalens.

A „nemzet” fogalmáról van szó, s ha ambivalenciát mondok, nemcsak a használatának a hitleri időszak szemantikai viharzásában elszenvedett jelentéstorzulásainak mai hatására utalok, hanem arra – amit ebben az alemann ízű világban, ahol most beszélek – sokan nyilván tudnak, hogy a szomszédos Svájcban a „national” szó elsősorban azt jelenti, hogy valami nem-kantonális, vagyis hogy a nemzet azonos az eidgenössisch-sel, azaz a Bundes-szal.

A „Nation” szónak volt ugyan egy kicsiny elmozdulása a 19. században, amikor a romantika, a „malaise allemande” felszakította a múltra nyíló ablakokat s az előre nyíló irány – a múlt folytatásaként – a „Nationalstaaten”-t látta, ez azonban inkább a svájci „szövetségi” jelentést hordozta. Ilyen értelemben született – mint tudjuk: 1847-ben – a Fallersleben-i „Deutschland über alles” óhaj, aminek egészen világosan és egyértelműen a közös német állam alakításának az igénye volt a megteremtője.

Magyarul ekkor – kicsit korábban, de éppen úgy a nemzeti romantika hátszelével – született a sokat idézett s máig is identitásszabó erejű szólás: „nyelvében él a nemzet”: in ihrer Sprache lebt die Nation – a német fül, míg elszállítja az

intellektus a mondást az értelmező agyig, beleremeg ebbe a mondásba. S az agy nem érti. Nem is akarja érteni. Holott itt, ilyen pontokon kezdődik az a teljes értetlenség,, a „totales Unverständnis” s még rosszabb keletkeznek az „absurde Missverständnisse”, amitől ma az amúgy oly hagyományosan kiegyensúlyozott német-magyar kommunikáció szenved. (Zárójelben megjegyzem: mindkét fél kárára!)

A szellemét németül élőnek ugyanis érdemes megtudnia, hogy a magyar gondolatrendben a „nemzet” szó úgy él most s mindörökké, ahogy a francia forradalom utáni levelezésében Goethe és Schiller a Xéniákban még értette, illetve szerette volna érteni. A magyar gondolkozás számára – mi itt mindannyian tudjuk, legfeljebb nincs mindenki a tudatában, hogy - a nemzet elsőrendűen nem közigazgatási fogalom, (nem állam, mint az angolban vagy a franciában, nem szövetséget, mint a németben), hanem a kulturális fogalom. Innen keletebbre – már az ausztriai Bécsben is – hangsúlyosabbá válik a nyelv. A lengyel – kárpát-medence – balkáni vonalat elérve már olyan fontosságúvá vált, hogy a nem létező államot pótolta. A nyelv – és a nyelvben őrzött kultúra - volt a közösségmegtartó, az együvé tartozás tudatának megtartó, összeabroncsozó eszköze. A történelmi sors meghatározása nem mehetett az állami, államigazgatási úton, helyébe' tartós szerepet a nyelv és a kultúra töltötte be: a lengyelek három részre szaggyatottságakor éppen úgy mint a török vagy a Habsburg birodalomba besorolt magyar (s itt a szlovák, cseh) s délebbre, a balkáni, dél-szláv népek esetében. Ezért s így érthetően írta egyik esszéjét címlapjáról Illyés Gyula, a nemzetre, a „hazá”-ra utalva, hogy „haza a magasban”. Vagyis az eszmények, a kultúra rendjének, a nyelvnek az összetartó erejében hitt, ennek a „birodalomnak” ajánlotta művét.

Ma itt, „nyugat”-on úgy mondanánk, hogy egy olyan „Wertegemeinschaft” létezik hátunk mögött, az elhagyott „hazá”-ban, amely itt, Nyugaton úgy és olyan súllyal nem létezett, mint „keleten”. Messze hordanak a következményei ennek a ténynek: hogy a kultúra az Önök „magyar oldali” tudatában sokkal alapvetőbb, „fundiert”-abb, mint itt, német világukban. Ott a kultúra a közösségi létezés határait szabta meg. És léte súlyosabb is. Mondhatni: a „Selbstverständnis”, az entitás lényeges része.

S említettem elébb a „haza” szót. Ott is ütközik az Önök fejében a két világ. S a német-magyar kommunikációban is hatalmas lék tátong, hiszen innen könnyen riogatnak – mint a nemzet szó esetében is – nacionalizmussal. Holott csak „mátság”-ról van szó. Egy – lexikában is megrögzült – szemléleti különbségről. Hogy magyarul a „haza” egyetlen szó s nem létezik a kettéválása a „Vaterland” és a „Heimat” felső- s alsó fogalmiságával. Mint ahogy a magyar gondolkodásból hiányzik a föderatív, szubszidiér „kétfedelűség”. Hogy – nem vitás: innen nézve sajnálatos tény, hogy – a lokalitásnak nincs igazi súlya, s ebből következik az elsatnyuló tájnyelviség, s az egész gondolkodásban annak a tudata, hogy a kicsikből szövetkezve áll össze a nagy, az egész.

A „haza” így válik elsősorban – érzelmi, erkölcsi töltete dacára – ezért válik a politika szintjére – s nem vitás: vált és válik nem egyszer prédájává.

Milyen sajtáságos lehet német füllel olvasni, hogy „man soll die Heimat nicht nur stets erwähnen, sondern gut lieben, weise lieben können”. Hevenyészettnek, programatikusnak tűnhet, holott magyarul higgadt és intő szóként olvassuk, hogy „nem elég csak emlegetni: tudni is kell jól szeretni, tudni bölcsen, a hazát.”

.

S szomorúan az elősorát: „Mennyi szájhős, mennyi lárma! S egyre süllyed a naszád”

2.

Ezt a verset, a „Régi panasz”-t Arany János az Őszikéi közt írta 1877. július 26-án. Mit tudta ő akkor, a friss Akadémia magas tisztviselőjeként, a margitszigeti sétái közben költve sorait, hogy mi következik még s nem olyan sokára a Kárpát-medence-i országában, amely éppen tíz évvel korábban nyert békés státuszt a „K. u. K.” kettősségében. Mit sejthetett (volna) ő abból, amit megélt és megírt 13 évvel később született magyar költőtársa, Reményik Sándor, (aki „még” Arannyal egy országban - s komikus módon később is - vele egy országban született),

Amikor Reményik húszas évei végén járt, megtörtént az, amiről egyedül Ady Endre írt – még a világháború idején: 1916-ban: Erdélyt elszakították Magyarországtól s az alakuló Romániához csatolták.

Megtörtént, megszületett kényszerből az a szociokulturális kettősség, aminek Önök itt vállaltak a részesei. Milliók kényszerültek arra, hogy – valljuk meg - preferált helyzetből alulra kerültek, kiszolgáltatottnak, kiszolgáltatásra kényszerülő emberi és közösségi állapotba. A veszteseknek járó sors – mondták a „nyugati” németek tagjai, s lenyelték Elsass „elvesztését”, mint ahogy zokszó nélkül szemet hunytak „Kelet-Poroszország” fogalmi megszűnése fölött, s v égeredményben azzal is „haben sie sich abgefunden”, hogy mindez – még erőteljesebben és rigorózusabban – véglegessé, új státuszquová vált a sok millió keleti „német” átköltöztető elűztetésével, a Vertreibung-gal.

A kultúrában birodalmat viselő magyar tudatban ez természetesen nem történt, nem történhetett így. A nyelv a kultúra határai fenntartották a magasban létező haza igényét. Innen ered egy nagy diszkrépancia a német és a magyar világ szemlélete és rendszere között. A magyart mindig is a kulturális együvé tartozás fogta össze. Ezt a német így nem ismerte s nem ismeri. Innen ered az a fatalitás, hogy egy toleranciát hirdető közegben nacionalizmust kiáltanak arra, ami nem állami, államigazgatási, hanem kulturális tétel, tény, igény.

Az első világháború végéig legfeljebb műkedvelő szenvedéllyel írogató Reményik Sándor költőként lép fel. Teljes vértetben, harci dühvel.

Arany János

A RÉGI PANASZ

„Eh! mi gondod a jövőre?
Eh! a múlttal mi közöd?
Könnyel a múlt sírja dombját
S a reménynek száraz lombját
Hasztalan mit öntözöd?

Századoknak bűne, átka
Mind csak téged terhel-e?
Nem talán még sokkal érzőbb,
Nem talán még sokkal vérzőbb
Honfitársid kebele?...”

Oh, tudom; de bánatomban
Meg nem enyhít társaság;
Mint születlen több gyerekre
Osztatlan száll s mindegyikre
Az *egész* nagy árvaság.

Sőt azáltal súlyosb részem,
Hogy míg a *tett* melege
Más sebét enyhőbbé teszi:
Ő, szegény, csak kínját érzi -
A lant méla gyermeke.

Hogy reméltünk! s mint
csalódánk!
És *magunkban* mekkorát!...
Hisz csak *egy pontot* kerestünk:
Megtalálva, onnan estünk;
Így bukásunk lelki vád.

Mennyi seprő a pezsgésben,
S mily kevés bor!... Volt elég,
Kit nagy honszerelme vonzott
Megragadni minden koncot,
Nehogy más elkapja még.

Mennyi szájhő! mennyi láрма!
S egyre süllyedt a naszád;
Nem elég csak emlegetni:
Tudni is kell jól szeretni,
Tudni bölcsen, a hazát.

Vagy nekünk már így is, úgy is
Minden módon veszni kell?
Egy világ hogy ránk omoljon?
Kül-erőszak sodorjon?...
Vagy *itt-benn* rohadni el?

(1877. július 26.)

Reményik Sándor

Mindent felírunk!

Mindent felírunk: a gúnyszót, a szitkot,
És hordozzuk, mint fájó, büszke titkot.

Mindent felírunk: az elorzott kincset,
A szöget, tövist, a börtönt, bilincset.

Mindent felírunk: sebet, lelkit, testit,
A szégyen bélyegét, mely rajt' vereslik.

Mindent felírunk: a keservek kelyhét
És lobogóink tiprott, tépett selymét.

Mindent felírunk: a nekünk fent baltát
És álmunk megbolygatott nyugodalmát.

Mindent felírunk: a megfojtott szót
És egyenként a sok-sok bujdosót.

Mindent felírunk: féltett asszony népünk,
Könnyünk és mindennapos rettegésünk.

Mindent felírunk: mindent, ami érték:
Gazdag aranyát és szegény fillérjét.

Egy jó szót tőlük megtanulunk végre,
S majd: "Cine mintye" - megfizetünk érte!

Csak így...

Hogy mért csak így:
Ne kérdezzétek;
Én így álmodom,
Én így érzek.
Ilyen messziről,
Ilyen halkán,
Ily komoran,
Ily ködbehaltan,
Ily ragyogón,
Ily fényes vérttel;
Úzött az élet,
S mégsem ért el.
Menedékem:
A nagy hegyek,
Az élet fölött
Elmegyek;
S köszöntöm őt, ki zajlik, és pihen:
Én, örök vándor, s örök idegen.

Egy eszme indul...

Egy Eszme jó, robogva, tűzszekéren,
Egy Eszme indul messze, valahol;
Tavaszi füzek szélingatta ága
És őszi lombok tarka hervadása
Vassal kivert útjára ráhajol.
Egy Eszme indul messze, valahol.

Egy Eszme jó robogva, tűzszekéren;
Valahol messze indul egy vonat
És maga előtt megkondítja sorra
Az őrházakban a harangokat;
Egy vonat indul messziről az éjnek,
És elibe, a rozzant házikókból
Tisztelegni kilép az őr, a lélek.
S a vassal kivert pálya végtelenjén
Zöld lángok, piros lángok égnek:
Egy vonat indul messziről az éjnek

Bevezető ének

Hallod? ezek a vadvizek!
Ezt hallom én itt nappal, éjjel.
Magányom boldog szigetét
Harsogják körül szent zenével,
Templomi, szent, örök zenével.

E zúgás mellett alszom el,
E zúgás mindent túlkiált:
Töprengést, gondot, szenvedélyt,
Lelki sebet, lelki halált,
E zúgás mindent túlkiált.

Hallod: ezek a vadvizek!
Nincs több ily édes dajkadal.
Távol: bogárkazümmögés,
Közel: kőtörő viadal.
Szálfákat sodró viadal!

Most elsüllyedt a nagyvilág.
Csak e völgy *van*, s e vadvizek.
Tőlük tanulok énekelni,
Rájok nézek, bennök hiszek.
Hadd zúgjanak a vadvizek!

És néha jönnek fényes állomások:
Kupolái az eszmék vonatjának.
És néha jönnek elhagyott vidékek,
Ahol a váltók mind tilosra állnak.
És jönnek megrögzött gonosztevők,
Akik a sínre lopják köveik'.
És rajongók, kik a mozdony elébe
Önnön veszendő testüket vetik.

Az Eszme jó, robogva, tűzszekéren,
A mozdony nő, de amíg testet ölt,
Csak fojtott, tompa dübörgése hallik,
Mit a ráhajtott fülbe súg a föld.

Áprily Lajos

Tetőn (1887.)

Ősz nem sodort még annyi árva lombot,
annyi riadt szót: „Minden összeomlott...”

Nappal kószáltam, éjjel nem pihentem,
vasárnap reggel a hegyekre mentem.

Ott lenn: sötét ködöt kavart a katlan.
Itt fenn: a vén hegy állott mozdulatlan.

Időkbe látó, meztelen tetőjén
tisztást vetett a bujdosó verőfény.

Reményik Sándor

"Mért hallgatott el Végvári?" (Levélben kérdezték)

Elhallgatott: elmúlt a pillanat
Melyben - a mélyből - hangja felszakadt.

A nagy Perc hulláma továbbfutott,
Akkor az Idővel találkozott.

Kihúnyt a máglya. És jól tudta ő:
Az a tűz újból nem törhet elő.

Elhallgatott, - mert visszás valami:
Daltalan szívvel tovább dallani.

Elhallgatott, mert új parancsok jöttek,
Új rendelése az otthoni rögnek.

Elhallgatott s a röghöz visszatért,
Mint földműves, - a harc ha véget ért.

Ott lenn: zsibongott még a völgy a láztól.
Itt fenn: fehér sajttal kínált a pásztor.

És békees szót ejtett a szája,
és békeséggel várt az esztenája.

Távol, hol már a hó királya hódít,
az ég lengette örök lobogóit.

Tekintetem szárnyat repesve bontott,
átöleltem a hullám-horizontot

s tetőit, többet száznál és ezernél -
s titokzatos szót mondtam akkor:
Erdély...

A sors kiáltott: válasszatok hát:
A szülőföldet-e, vagy a hazát?

Ő túl régi s mai határokon:
Zászlót bontott egy magyar csillagon.

Hisz abban, ami örökkévaló,
Fegyverrel, csellel ki nem irtható.

Abban, mi bennünk oly magyar s oly mély,
Hogy idegen kéz odáig nem ér.

Nem a mi dolgunk igazságot tenni,
A mi dolgunk csak: *igazabbá lenni*.

Elhallgatott, - mert vad tusák közül
Immáron Istenéhez menekül.

Vele köt este-reggel új kötést.
És rábízta az igazságtevést.

1933. március

Ne ítélj

Istenem, add, hogy ne ítéljek –
Mit tudom én, honnan ered,
Micsoda mélységből a vétek,
Az enyém és a másoké,
Az egyesé, a népeké.
Istenem, add, hogy ne ítéljek.

Istenem, add, hogy ne bíráljak:
Erényt, hibát és tévedést
Egy óriás összhangnak lássak –
A dolgok olyan bonyolultak
És végül mégis mindenek
Elhalkulnak és kisimulnak
És lábaidhoz *együtt* hullnak.
Mi olyan együgyűn ítélünk
S a dolgok olyan bonyolultak.

Korszerűtlen Versek

1. Nagy áron

Nagy áron vásároltam én meg
Azt a jogot,
Hogy korszerűtlen merjek lenni.
Nem is régen
Nem is kicsi
Elszántság volt
Élőhalottak élén menni -
Elnyomott, s néma tömegeknek
Felszakadó sikolya lenni.
Fekete marsot vertek a szívek,
Mint tompa gyász-dobok,
Titkon verő szívek élén dobogtam én,
Így vásároltam meg azt a jogot,
Hogy merjek korszerűtlen lenni.
Ma nem tudok a tömegekkel menni.
Történ nézem lengő zászlóikat -
Hiába mieink.
Elvesztettem valahogy magamat,
Valaki fiókjában ottmaradtam:
Tépett, titkolt,
Lobogni nem tudó
Magyar zászlódarab.

Istenem, add, hogy minél halkabb legyek –
Versben, s mindennapi beszédben
Csak a szükségeset beszéljem.
De akkor szómban súly legyen s erő
S mégis egyre inkább simogatás:
Ezer kardos szónál többet tevő.
S végül ne legyek más, mint egy szelíd igen vagy
nem,

De egyre inkább csak *igen*.
Mindenre ámen és igen.
Szelíd lepke, mely a szívek kelyhére ül.
Ámen. Igen. És a gonosztól van
Minden azonfelül.

A halk magyarság maradt az enyém,
Egy megvalósult szerelemből
Az első finom, rezzenő remény -
A várakozás fájó édessége,
A magány nagy belső győzelmei -
Ki érti ezt ma, jaj, ki értheti?
Az "éljen"-ek különösek,
Idegenek -
Az is fáj, ami beteljesedett.
Vagy csak kifáradtam egyszerűen,
S meghajtom jó és rossz előtt
Kábult kimerült, zúgó, vén fejem.
Korszerűtlen, s ma rossz magyar vagyok.
Tudom.
De roppant áron, magyar áron
Mevásároltam én ezt a "jogot".

Kolozsvár, 1941. május 13.

2. Látlak...

Látlak mintegy lázálmaimban,
Szikla, barbár igazság szirtje,
Látlak borzongató álomban,
S mégis kegyetlen-élesen -
Látlak milliófejű szörnyeteg,
Igazságtevő szervezetség,
Látlak, háborús hatalom,
S háborúvégi összedúltság,
Látlak falanszter, látlak új világ,
Látlak rettentő Rend -
Neked csak az számíthat majd,
Aki hasznot hajt, kézzelfoghatót
Neked csak munkások és katonák,
Nők, akik minél többet szülnek,
Erdők, amelyek kitermelhetők,
Neked csak mézet csorgató virágok,
Gyümölcsök, melyek kifacsarhatók,
Kihasználhatók az utolsó cseppig,
Neked csak árucarnok-templomok,
Vezényszóra bűvárló tudomány,
Megrendelésre ihletett művészet,
Neked köz-szolgálatba állított
Kurta, s mégis minél tovább kinyújtott
Lélekzetvételek -
Neked csak ezek, ezek kellene!

3. S mi lesz velem?

Sok hátra nincs már -
És nem is lehet -
Elmenni legjobb volna -
Zrínyiként nem egy várból -
De kirohanni az egész világból:
Száz arany nélkül, az egész világból -
Ez kellene.

Nincs helyem itt.
Ki hallgatja
Egy korszerűtlen és beteg,
Hanyatló költő végső rímeit?
Aki se munkás se nem katona.
De volt munkás tán, és volt katona,
S csupán az árva rímmel
Néha még ma is
Furcsa, bolondos varázslatot mível.

Egy megkerült és óriási Spárta:
Ez lesz az új világ!
Kimért, rideg, zordon és szigorú,
Egy óriási „fekete leves”,
A spártaiak fekete leve:
E lében fog az öreg föld forogni.
És minden, mi az élet
Eltűrhetővé és életté tette
És minden, ami nem lesz spártai,
Minden, aminek színe, illata,
S árnyéka van még, régi, emberi,
Szeretet, szépség, részvét, irgalom,
Misztika, metafizika és Isten -
Életképtelen csecsemőkkel,
Meddő nőekkel, elszáradt öregekkel,
Széklábfaragó Michelangelókkal,
Minden, ami e szörnyű világ ellen
Rajongva, s vérzőn még az égre zendül:
Odakerül a szikla tetejére,
S letaszítják a szikla tetejéről.
A sok-sok drága egyet
Letaszítják a láthatatlan
És megfoghatatlan milliókért.
S nem lesznek e milliók boldogabbak,
Csupán virágtalanabb lesz a rét...

Kolozsvár, 1941. május 13.

Mégis úgy érzi:
Itt áll már ő is szirt tetején,
Gomblyukában fölösleges virággal,
Meddő nőekkel és gyümölcstelen fákkal,
Aggokkal, betegekkel,
S e világ ellen kiáltó kövekkel.
S zúdulni fog a mélybe mindezekkel.
Mert nincs immáron mondanivalója.

Külső, s belső erők
Gúzsbakötötték.
Nincs mi emelje.
Messze vannak a hajdani tetők.
Csak az elváltozott világ
Halálos kőszirtje maradt.
A Szépség is elfödte arcát
Szégyenlősen előlem -
Vagy e világ vak erői előtt -
S halál előtt
Elfödöm és is vérző arcomat.

Kolozsvár, 1941. május 13.

4. Ki kezdte?

Megtorlás, megtorlást követ.
Egész világon mindenütt.
A hold nem világol a vértől,
S a füsttől már a nap se süt.
Csorognak végtelen esők,
Ereinkbe nyirok szivárog,
Penész a gondolatainkba,
Mint alkoholistát az árok,
Úgy vár, ha vár az ágyunk este,
Úgy vár a kilátástalanság:
A szellemtelen világ teste.
Május... Ravatalok a kertek,
Az orgonavirág ha nyit,
Úgy nyitja a világ elé:
Mint egy vers, szírom-titkait -
Egyforma időszerűtlenség,
Egyforma hóbert mind a kettő,
S valami mély, közös gyökér
Akarja mégis, mégis őket.
Nincs egyede a borostyánbokornak,
Csak lila fürtje, lila álma
És nekem sincsen más nyílásom,
Mint a versnek nyiladozása.

Megtorlás, megtorlás követ,
Egész világon mindenütt,
A hold nem világol a vértől,
A füsttől már a nap se süt.
Ki érti meg ennek a végét?
Ez az elhulló vers-virág?
A jövő-évi orgona?
A kín, amely szívembe vág?
Megtorlás, megtorlás követ.
Én elvettem, ő visszavette,
Kiáltuk: te vagy a hibás?
Vagy az a kérdés, hogy ki kezdte?
Mint a gyermekszoba kérdése,
E gyilkos gyermekjáték is olyan:
Nemzetek közti véres játék:
Ki volt a hibás s dolgokban?
Egyik így mondja, úgy a másik
És ludasabbnál ludasabbak -
Magába egyik sem tekint,
Mind magát véli igazabbnak.
S ki önmagával, s nemzetével
Vágyna számvetést kezdeni,
Azt mint gyöngyét, s honárulót
A sokszáz „igaz” kiveti.
Ki kezdte hát? A végzet kezdte -
A legfelsőbb Hadúr talán,
Mert Istent is hadúrrá tette
Az örült ember-képzelet.

Kolozsvár, 1941. május 13.

5. Tusakodás hősi halottakkal

Hát igen:

Elfolyt vérünk

Kárpátok alatt és a délvidéken -

S ha beteg, s gyáva létezésem

Hozzájuk mérem:

Szégyen,

Szégyen.

Háromszor is, százszor is szégyen.

S mégsem,

S mégsem,

Azért sem,

Azért sem!

Elfolyt a vérem nekem is,

Nem egy hatalmas lendülettel -

De vergődve, s viaskodva

Egy nyomorú életen át

Foghatatlan kísértetekkel.

Sok vércseppből lett költemény is,

Megtartó lélek mégis, mégis.

Igazolom, igazolom magam,

Hallgassatok, hallgassatok meg:

Halott vagyok,

S talán mégsem

Hullt a vérem haszontalan!

Igazolom, igazolom magam!

Igazolások bús korszaka ez:

Igazolom, igazolom magam -

Ha más nem látta csak a kézzet,

Sok gyötrő éjjelen

Látták a csillagok

Vajúdasomat, az egészet.

Látták, hogy gyöngye, s gyáva vagyok én,

De gyávaságból, s gyöngeségből

Csodára erő lesz és költemény.

Én is én is hősi halott vagyok,

Botcsinálta, sorscsinálta halott.

Én hős és hős,

Kegyetlenül erős -

Másképp nem bírtam volna ki

Az évtizedes tehetetlenséget,

Dervisként magam-körül forgást,

Hirdetve másnak a kitartást,

Nézve némán a tíz körömré,

Mely belemarkolt az itthoni rögbe.

Igazolom, igazolom magam

Perc alatt kifolyt hősi vérnél többel,

Kopott, örökké véres tízkörömmel - -

Jaj, mégsem, jaj mégsem -

Állnak s szájtátva bámulnak egy néven:

A népek, nevében -

Hogy érdemtelen, hogy ez így legyen?

Csak vártam, vártam megváltó Uramra,

Átkommal, bűneimmel tusakodva -

Hős az, ki ugrik, s a halálba lendül

És hogy jól tette: hiszi, hiszi szentül,

Egész országért, fegyverek elé -

Én csak a lelkem rémei elé,

Mindig azok elé....

Bethesdai beteg -

Magánytól irtózik -

Mégis Magány és Jézus kell neki -

Hever és baját ki nem heveri -

Nem egy éves, - egy életet beteg -

Nem halálos, de életet beteg,

S ez rettenetesebb,

Ez rettenetesebb -

Magánytól irtózik,

S mégis magány és jézus kell neki,

Bár jövőjét alig hiheti,

Ő kell, egy szál virággal, s egy szál szóval,

Vagy, aki jó az Ő nevében,

Az Ő nevében minden örök-jóval.

Az Ő, az Ő nevében....

Jaj, a Délvidék halottaitól,

Hőseitől most, hogy eltértem.

Pedig csak azt akartam mondani,

Mégis ők az egyetlenek,

Igaziak, igaziak,

S nem fogadják, nem fogadhatják el

Az én véres

Igazoló lapjaimat.

Állnak, s szájtátva bámulnak a népek

Egy néven, nevemen.

Mivel szereztem én ezt a nevet,

Hogy érdemelttem, hogy az így legyen?

S ők jeltelen és névtelen

Sírokban porlanak -

Jólvégezett munka után

Jézusát várja mindenik.

Várja, várja.

És nem hiába várja.

S minden magam-igazoló

Kapkodó hiúságom: kába,

Hiába.

Én élek, s gúnynev ez a név már -

Ők névtelenül porlanak.

S mint a porszem fölé a Himalája:

Fölém oromlanak - - Kolozsvár, 1941. május 14.

6. És így is őrzője a várnak

Édesanyám írta meg rólam
Alig tíz esztendő koromban -
Följegyzései közt találtam:
Jó hazafi lesz és rossz katona.
Nagyon szíven talált e mondat,
E fénylő, sötét jelkép,
Tömör jóslatként bennem lengett
Árnyékom: átléphetetlenség.
Minden, mit hozhatott a holnap:
Tengerszem, melyben életem folyói
Föld alatt zúgva összefolynak.
Minden nagy bűnöm, kis erényem,
Fegyelmezetlen lángolásom,
Szertelen türelmetlenségem.
Jó hazafi lesz és rossz katona:
Édesanyám írta meg rólam
Alig tíz esztendő koromban.
A várnak így is őrzője vagyok:
Engem külön szolgálatra hívott be
Az, aki poétának alkotott.

Kolozsvár, 1941. május 15.

8. Mi a magyar?

Magyarok voltak Magyarország nélkül,
Magyarok vannak Magyarország nélkül,
Magyarok lesznek Magyarország nélkül.
Mert az országnál mélyebb a magyarság,
Mert test az ország és lélek a nép -
Keret az ország, s az ország-keretben
A magyarság a fejedelmi Kép...
Két évtizedig idegen keretben
A Kép, a lényeg alig változott,
Oltárképpé magasztosult talán,
Bár nyomta a keret, az átkozott.
A régi, rokon, ismerős keretben
Ne felejtjük: ez is csak foglalat -
Jobban hat a neki való keretben,
De mégis csak a Kép az, aki hat!
Csikoroghat az államgépezet,
Mert minden állam test és csikorog -
De Arany János dallama örök,
S Petőfin nem fognak ki divatok!

7. Egymás mellett soha?

Hát így is kell mindig lennie:
Fölül az egyik, s a másik alul?
Hatalmi kérdés emberek között,
S a hatalomban egyik elvadul?
Mindig csak elnyomott és elnyomó,
Kis különbség a módszerek között
És árnyalatok kockaforduláskor,
S meztelen önzés mindenek mögött?
Egyéni önzés és családi önzés
És ezerféle színű nemzeti -
Hát nem lehet e korhadó világot
Testvér színekkel ékesíteni?
A kocka fordul és aki alul volt:
Hegylábánál: hegytetőre kerül,
S amit magának nem kívánt, a mással
Folytatja, vagyis hogy kezdi elül.
Hát így kell mindig lenni:
Az egyik alul, s a másik felül.
Ölni, vagy halni: ez a nagy parancs:
És szép egymás-mellettség soha?
Fúljon hát önvérébe a világ
Végkép, ha sorsunk ilyen mostoha!
A pusztaság embert többé ne lásson
És hegy se legyen ezen a világon,
Mivel hogyan csillaggal társalogna:
Súlyával a kis halmot nyomorítja.
Isten maradjon egyes-egyedül -
Kiben nincs többé rab és hódító
És nincsen többé alul és felül!

Kolozsvár, 1941. május 15.

Vannak bolondjai a szerelemnek,
S őrültjei a honfi-láznak is -
De néha nagyon is hamar kisül,
Hogy mindez múltó, balga és hamis.
Vannak korszakos szörnyű tévedések
És vad politikai divatok -
De néha egy-egy költő mondja el
Joggal: az állam mostan én vagyok.
Két évtizedes idegen keretben
Mi megláttuk az örök lényegét -
Országot lehet szétdarabolni:
Nem lehet legyilkolni lelkeket!

Kolozsvár, 1941. május 15.

9. Sóhaj a mindenségért

Vasárnap. Harangszó. Egy asszony elmegy
Mellettem. A harangszóra megáll.
Összeteszi kezét, fohászkodik
Az utcán, elmenőben: Uram Jézus
A rosszakon is könyörülj! -
A rosszakon is könyörülj:
Ennyi egy vers-soros imája.
Az asszony kendős, falusi
És amit mond, magának mondja,
S a láthatatlan csillagoknak.
Már megy tovább.
Mi fakasztotta
E furcsa, percnyi, falusi imát
Itt, a városban, közelemben?
Igen, épp az én közelemben -
S miért, hogy elfeledni nem tudom,
S gondolkodok rá újuló gondolattal,
Újuló kinnal, s enyhüléssel?
Mi fakasztotta e furcsa imát?
Mint egy könnycsepp, mint egy villámcsapás,
Mint a morajló, s meginduló föld,
Mint a megnyíló föld lábam alatt:
Olyan volt.
Mi fakasztotta: részvét, büntudat,
Az utcán, harangszóra, éppen ott?
Sejthette-e, hogy az egész
Lángbaborult
Mindenségért imádkozott?! -

Kolozsvár, 1941. május 16.

10. Béke

Valami furcsa összehangolódás,
Valami ritka rend -
Széthúzó erők erős egyensúlya,
Mély belső bizonyosság idebent -
Bizonyosság arról, hogy élni jó,
Szenvedni elkerülhetetlen,
Szeretni tisztán: megistenülés,
Meghalni szép -
S a Kifejezést meglegelni mindezekhez,
Megtalálni a felséges Igét:
Az Igét mindezekhez:
A Béke ez.
Orkán ordíthat aztán odakünt,
Robbanhat ezer bomba: kárbament,
De kárt nem okozott.
Bent:
Csend.
A Béke itt kezdődik.
Bent:
Csend.
Isten hozott.

Kolozsvár, 1941. május 16.